

RECENZE

Walter Schamschula: Geschichte der tschechischen Literatur. Band II — von der Romantik bis zum Ersten Weltkrieg. Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte, Reihe A: Slavistischen Forschungen, Begründet von Reinhold Olesch (+), Herausgegeben von Karl Guttschmidt, Hans-Berndt Harder und H. Rothe. Neue Folge Band 14. Böhlau Verlag Köln — Weimar — Wien 1996, 566 s. + 28 str. příloh.

Po prvním dílu německy psaných dějin české literatury zahrnujících období od literárních počátků až po dobu osvíceneckou (Böhlau Verlag Köln — Wien 1990; sr. SPFFBU D 42 /1995/, s. 147–149) přistoupil W. Schamschula ke zpracování druhého dílu obsahujícího dobu zhruba od třicátých let 19. století až po počátky první světové války. O tom, že jde o plnou souvislost této knihy s uvedeným prvním dílem, svědčí po formální stránce především ta skutečnost, že číslování kapitol II. dílu navazuje plně na pokračování se shodným označením s prvním svazkem: kniha začíná tudíž kapitolou VI, charakterizující český romantismus ve třicátých letech 19. století, a přechází do kapitoly sedmé zabývající se šedesátými a sedmdesátými léty, dobou Máje a Ruchu. Osmou kapitolu představuje charakteristika doby osmdesátých let, tj. léta ve spojení s časopisem Lumír, představujícím čisté umění s národnostním zaujetím v přední řadě. Devátou kapitolu označuje autor jako spektrum konce století zvýrazněné zcela novými směry, modernismem, symbolismem a dekadencí, tendencemi orientovanými na různé cesty jdoucí k socialismu a ukazující na nový modernismus vzniklý těsně před počátkem první světové války.

Kniha, jež je celkově vyvážená, má jediný nedostatek, totiž v tom, že bere jen malý zřetel na vývoj literatury na Moravě a ve Slezsku v celém sledovaném období, a to jak ve třicátých letech, tak zejména v devadesátých letech minulého století, kdy procházely rozhodné děje v celočeském prostoru. Jména autorů usilujících o česko-slovenskou literární jednotu, jako např. František Dobromysl Trnka (1798–1837) a Vincenc Pavel Žák (1797–1867) se zřetelným trendem k podstatnému přiblížení spisovného jazyka v Čechách k moravským a slovenským nářečím, se tu vůbec nevyskytují, stejně jako o vážném básníku oné doby Vincenci Furchovi (1817–1846) není zde žádné zmínky, stejně jako o spisovateli filozofického zaměření Bonifáci Buzkovi (1787–1839) a o jeho zařazení do přehledu literárních dějin, do nichž není zahrnut ani historik Antonín Boček (1802–1847), nebo též Petr Cerroni (1753–1826), pilný sběratel historických pramenů a tvůrce několika řad sbírek v Moravském zemském archivu, nebo o Karlu Šmídkovi (1818–1876), usilujícím o jazykové spojení mezi Moravou a Čechami, když tato jednotu byla na Moravě ohrožována jazykovým sblížením se Slováký, se tu nemluví. Byl totiž i tvůrcem významných estetických hodnocení Shakespeara a Goetha, stejně jako jím byl i František Tomáš Bratránek (1815–1887). Stručně: není provedeno literární hodnocení Moravy třicátých a čtyřicátých let v markrabství u Schamschuly až na nějaké výjimky, např. F. M. Klácela (1808–1892), jež je spolu s K. Havlíčkem Borovským (1821–1856) a J. V. Fričem (1829–1890) zařazen do skupiny tří revolucionářů (bohužel především v Klácelově případě zcela nesprávně, neboť byl nejspíše romantického zaměření). Chybí zde rovněž pohled na moravský vlastivědný ruch i na autora moravské historické lyrickoepické epejeje Král Ječmínek (1906) Františka Serafinského Procházkou (1861–1939) nebo na významného kritika A. Drtíla (1880–1907). Bylo by bývalo stačilo excerptovat, popřípadě zaujmout kritické stanovisko k dílu těchto autorů popisovanému v Přehledných dějinách české litera-

tury a divadla v Olomouci I (Od počátku do roku 1918) pod redakcí Jiřího Stýskala (Praha 1981), jež autor bohužel v rámci svých pramenů neuvádí, stejně jako 4. vydání A. Novákových Přehledných dějin literatury české (Olomouc 1939).

Pokud jde o Petra Bezruče, jemuž je tu kriticky a plně spolehlivě věnována závažná pozornost (s. 491–499), rozhodně bych jej neřadil do oddílu týkajícího se symbolismu a dekadence, ale spíš bych jej rád viděl mezi autory Času v VIII. kapitole než v souboru autorů popisovaných v IX. oddíle. Vždyť Bezručovo dílo se přímo hlásilo k těmto novinám, v nichž původně anonymně svoje básně od r. 1899 publikoval. Bylo by též záhodno upozornit na mnoho Bezručových literárních pseudonymů, zejména na Pavel Hrzánský, Bezruč pod tímto plně ještě kriticky neuznaným literárním jménem v době poloviny 90. let podepisoval svoje verše, jež se našly v pozůstalosti Svatopluka Čecha v Památníku národního písemnictví v Praze.

Zařazení bratří Mrštíků a jejich díla do skupiny literátů za vedení Jana Herbena (1857–1936) bych považoval za správné, nikoli však názor, že dílo podepsané později v definitivním vydání Aloisem Mrštíkem patřilo i jeho bratru Vilémovi, je umístěno „in der Gesellschaft der Mährischen Slowakei in dem fiktiven Ort Habrůvka durchaus die Gefahren, die durch die Einflüsse der nahe gelegenen Großstädte Brünn und Wien gegeben waren“ (s. 290). Právě naopak: dílo je umístěno do velmi konkrétní obce na pomezí Hané a Moravského Slovácka, do Divák u Hustopečí a u Klobouk, jimž dali autoři původně, jak je známo z rukopisů Roku na vsi, pojmenování Jerusalema, teprve později Habrůvka, což dokazují ve čtyřech, v pěti řadách dochované rukopisy, a také na základě dějů osob, jež jsou tu v rukopisné řadě také přímo podle jejich příjmení a křestních jmen pojmenovány jinak, neboť současně v rukopisech jsou také jejich jména několikrát pozměňována, např. Filipek, starosta původně jmenovaný Ambrož Viktorin. Hlavním představitelem děje není Rybář a jeho oblíbenkyně Vrbčena, pojmenovaná tu podle manželky císaře Claudia Messalina, jež byla též nazývána Husar, ale starosta Filipek. Pokud jde o charakteristiku textu, je hlavním autorem Alois Mrštík, kdežto jeho mladší bratr Vilém, jak je vidět z rukopisných znění děje reálného hrdiny tu zapsaného, tu vylepšoval, měnil jména hrdinů, zkracoval i rozvíjel děje. Obdobně tomu bylo i u společného dramatu obou bratrů Maryša, v němž byl Alois rovněž hlavním autorem — dokonce se v Niti stříbrné (1926) ke vzniku tohoto dramatu přímo vyjádřil. Když Vilém v motivacích námětů vzatých z několika vesnic a z různých prostředí zjistil, že lze těchto příběhů použít pro kompozici dramatu, dal se horečně do práce, a při konečné úpravě mu několika svými kritickými postřehy pomohl Ladislav Stroupežnický (1850–1892), autor Našich furiantů (1887).

Při výkladu děl bratří Mrštíků, k nimž zcela správně přifazuje W. Schamschula dílo Josefa Merhauta (1863–1907), patří též připomenout divadelně kritickou i epickou práci o několika dílech Karla Elgarta Sokola (1874–1929), který se pokusil dokončit neukončený román V. Mrštíka Zumfi, který je poslední svazek jeho trilogie Pohádka máje (1897), Santa Lucia (1893) a této práce. K pracem Mrštíkových bratří Aloise, Viléma a Norberta (překladale z ruštiny) se druží ještě soubor vzpomínkových děl napsaných Boženou Mrštíkovou, roz. Pacasovou (1876–1958) i tvorba Aloisova syna Karla Mrštíka (1905–1944), především jeho nevydaná tvorba veršovaná.

Bohužel i při výkladech díla B. Němcové se W. Schamschula dopouští jistých omylů, a to jak biografických tak i věcných. Zdá se snad dnes již být prokázáno, že B. Němcová byla tzv. kukaččí dítě, jejímiž rodiči nebyli ani paní Panklová, rozená Novotná, ani její pozdější manžel Jan Pankl, nýbrž milenci z nejvyšších šlechtických evropských rodin: v případě matky by to mohla být s největší pravděpodobností nevlastní sestra vévodkyně Kateřiny Benigny Vileminy Zaháňské, majitelky panství Náchod s letním sídlem Ratibořice, paní vévodkyně Dino, manželka synovce francouzského ministra zahraničí Talleyranda, a neznámý otec, s největší pravděpodobností právě tento strýček jejího manžela, sám pan ministr Talleyrand nebo snad český šlechtic Karel kníže Clam Martinic nebo snad i kníže Metternich. Na možnost oněch vlastních rodičů upozorňuje W. Schamschula až v závěru textu o Němcové (s. 73).

Otázka maternity a paternity této nejvýznamnější české spisovatelky snad přesně již nikdy nebude úplně vyřešena, stejně jako otázka, do jaké míry ovlivnila Babičku (1854) pěstounka lékařka a profesora lékařské fakulty na olomoucké porodnické klinice Františka Jana Mošnera (1797–1876) více než dílo Magdaleny Dobromily Rettigové (1785–1845) z Litomyšle.

Pokud jde o celkový pohled na českou literaturu v království, tj. v Čechách, je vynikající; předlohou koncepce mu byly především Přehledné dějiny literatury české (1939) Arna Nováka (1880–1939) a dílo Jana Jakubce (Dějiny literatury české, II, 1934).

U moravik se autor dopustil bohužel i jistých terénních neznalostí, např. u Napajedel bei Mährischen Weißkirchen (s. 325) mylně Hranic, a neuvádí Uherské Hradiště, něm. Ungar Gradiſch.

Pokud jde o dělení české literatury na starší a na nejnovější období, domnívám se, že hraniční překlenutí starší a novější doby je skutečně třeba hledat právě u Jana Nerudy, jak naznačuje W. Schamschula (s. 92–110), že podle A. Nováka s Janem Nerudou počíná moderní česká literatura (1910, s. 1, srov. zde na s. 92). Je tomu skutečně tak, nová česká literatura začíná padesátými léty Babičkou B. Němcové (1854), Májem (1836) K. H. Máchy (1810–1836) a jeho novým oceněním v této době a Janem Nerudou. Výhrady vůči menšímu docenění moravských autorů je třeba pochopit skutečností, že i jejich začlenění do celonárodního českého literárního proudu začíná právě padesátými léty po slovenské jazykové a literární odluce uprostřed čtyřicátých let 19. století.

Jan Skutil

Josef Vašica: České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu. Atlantis, Brno 1995 (druhé vydání, první vydání vyšlo 1938). Odpovědná redaktorka Jitka Uhdeová; podklady k tisku připravil Michal Uhde. Vytiskla tiskárna EKON Jihlava, 352 str.

Reedice Vašicova díla inclusive autorovy předmluvy z r. 1938 představuje chvályhodný čin zpřístupňující dílo, jež dosud neztratilo svého významu, stejně tak jako Vašicovy práce týkající se staromoravské problematiky, i přes některé práce autorů následujících generací. Již skutečnost, že byly v této knize otištěny též všechny autorovy poznámky bez doplnění, svědčí o životnosti a o téměř neměnnosti Vašicových názorů. Významný badatel o české protohistorii dr. Rudolf Turek, DrSc. (1910–1991) kdysi řekl, že Josef Vašica se v zásadních věcech nikdy nemýlil, snad s výjimkou legendy svatoivanské (jež je tu otištěna na s. 61–84). Vašicovy studie, jež vycházely zprvu ve třicátých letech v časopisech Akord a Řád, jsou tu formálně tematicky rozděleny do tří okruhů: poezie, asketiky a homiletiky; podávají vedle autorových edic barokních tisků (jejich soupis je na s. 349–350) novější pohled na jezuitské písemnictví 17. a prvé poloviny 18. století.

Autor hned v prvé kapitole oponuje kriticky dříve plně rozšířenému názoru o sledované době jako o literárním temnu osvětlením, jak Čechy v 17. století ihned po Bílé hoře reagovaly na soudobé literární proudy zejména dílem Fridricha Bridela i jiných autorů, jež „přivedly národ z devíti desetin kačfický nazpět ke katolictví“ (s. 9). Podle vlastního autorova přiznání byla to právě jeho péče o nový přetisk překladu Kanisiova (1931) katechismu Šimona Hlíny z r. 1715, jež mu otevřela zcela nový pohled na české literární baroko. Vašica výběrem studia díla zapomených osobností a památek barokní doby chce dokázat, že se literární baroko může krásou svých děl plně měřit s jeho výtvarným protějškem.

Do oddílu O barokní poezii zahrnuje J. Vašica rozbor básní Jana Kořínka, dílo Bedřicha Bridela, zejména jeho legendy svatováclavské, dále Felixe Kadlinského, sporckovské sbírky českých veršů, písně o posledních věcech člověka ze Šteyerova kancionálu a Cytary Nového zákona Antonína Koniáše.

Asketiku tu zastupuje analýza Věčného pekelného žaláře jezuita Jana Manniho vydaného v Benátkách r. 1666 a přeloženého M. V. Šteyerem r. 1676. Dílo bylo silně odsuzováno českými literárními historiky 19. a 20. století, proti nimž J. Vašica dokazuje, že se překladatel opíral o starší překlad i o obdobná zpracování dané tematiky u Karla Račfna, Ondřeje Františka de Waldta a o veršované dílo křesťanského učení Bedřicha Bridela. Autor dále analyzuje život a tvorbu Šimona Hlíny, překladatele Kanisiových katechismů, jejichž text se shoduje věcně přesně s originálem mnichovského překladu Jeremiáše Drexela (1581–1638).